

Prof. dr Ivana SIMOVIĆ-HIBER
Fakultet bezbednosti
Univerzitet u Beogradu

Pregledni članak
UDK: 343.2/.7; 343.8
Primljeno: 20. mart 2015. god.

USKLAĐENOST KRIVIČNOG ZAKONA: HIPOTEZA I DILEME

U tekstu autor pokušava ukazati na probleme koji se pojavljuju u „merenju” pretpostavljene koherentnosti krivičnog zakona. Ako se pode od hipoteze da su svi osnovni pojmovi i međupojmovi nedvosmisleni ili bar dovoljno određeni, da poštovanje načela zakonitosti i jasna zakonska kriminalna politika sadrže niz usaglašenih pojmova i njihovog nedvosmisleno pravilnog primenjanja, u analizi se proverava osnovanost ovih postavki. Pitanja nisu nova, i svode se na sledeće: odnos načela zakonitosti i implementacija ideje zaštite ljudskih prava u krivičnopravni sistem (načelo zakonitosti i odnos opšteg i posebnog dela krivičnog zakona, tumačenje kao kategorijalno interpretativna i (ili) kreativna analogija?), politika krivičnog zakonodavstva koja se može prepoznati iz teksta zakona i preciziranje kažnjive zone kroz posmatranje odnosa krivičnog i prekršajnog zakonodavstva. Zaključuje se da bi doktrina, razrađujući sve segmente postavljenog pitanja trebalo da utiče na reinterpetaciju uloge pravnih i vanpravnih uticaja na načelo unutrašnje „sredenosti” krivičnog zakona i samo načelo zakonitosti.

Ključne reči: krivični zakon, načelo zakonitosti, pravni propisi i pravni instituti, jezik i tumačenje, politika krivičnog zakonodavstva, preciziranje kažnjive zone.

1. Uvod

Naučno izučavanje pravnog fenomena kao predmeta specijalnih pravnih nauka je, bar posmatrajući krivično pravo, u savremenim uslovima prilično zanemareno. Materijal pravnih nauka sačinjavaju pravni propisi (norme), pa se oni (u svojoj ukupnosti nazvani pravo) smatraju pravnim fenomenom. Razlikovanje ili brkanje materijala i predmeta se tako može pojaviti kao problem u razumevanju i tumačenju krivičnog zakona.

Važno je stoga podsetiti se da predmet krivičnog prava tako nisu pravni propisi, već povrede prava (nepravo, krivična dela) odnosno inkriminisane povrede pravnih propisa, odnosno pravne ustanove ili instituti¹; dakle, krivično pravo se ne može baviti pravnim propisima o ubistvu, već ubistvom, naprimer. Pravne ustanove ili instituti sa svoje strane moraju imati uporište u konkretnom postojanju, ali to nije dovoljno; oni moraju postojati *in abstracto*, opet kao pravni pojam.

Dalje, bitno je da svaka pravna nauka mora da odredi svoju masu pravnih pojmova, a onda ona određuje masu zakonskih pojmova. Obrnuti proces je opasan, i to ćemo pokušati delimično osvetliti u ovom tekstu.

Dalje, svaka pravna nauka po suštini mora biti sistem određenih pojmova. „Pravo sistematiziranje pojmova se sastoji u koordinaciji pojmova istog pojavnog stepena udruženog sa subordinacijom koordiniranih pojmova nižeg pojavnog stepena koordiniranim pojmovima višeg pojavnog stepena, i najzad koordiniranim pojmovima najvišeg pojavnog stepena, tj. osnovnim pojmovima, odnosno osnovnom pojmu dotične nauke”.² To znači da svi elementi sistema moraju biti usklađeni i da sistem mora biti sređen.

Nakon ovih notornih konstatacija treba naglasiti da krivično pravo zauzima poseban položaj u odnosu na sve ostale grane prava: ono je grana prava koja obuhvata uglavnom samo sankcije za prekršaje koji su najteži, i koji se odnose na sve grane prava. Zato ga neki pisci i smatraju glavnim delom tzv. *prava o nepravu*, tj. prava o deliktima, dok su ostale grane prava *pravo o pravu*.

Naime, svaka grana prava sadrži i svoje sankcije, kojima se sankcionišu norme koje ta grana sadrži. Ali najteže sankcije za najteže delikte iz svih grana prava se skupljaju u jednu posebnu granu prava – u krivično pravo. Ti najteži delikti čine krivična dela, i određivanje krivičnih dela i sankcija za njih čini predmet krivičnog prava. Prema tome, krivično pravo je kao neka negativna sinteza svih ostalih grana prava. Kao takvo, krivično pravo se razlikuje od ostalih grana

---

1 Živanović, T., Sistem sintetičke pravne filozofije, str. 38, Beograd, Napredak, 1921.

2 Op. cit., str. 44.

prava po mnogim karakteristikama, a posebno po svojoj strogoj kodifikaciji, tj. po tome da se krivična dela i kazne mogu odrediti samo zakonima, a ne i drugim, nižim pravnim izvorima ili aktima. Načelo zakonitosti dolazi do najvidljivijeg izraza u krivičnom pravu, iako podjednako važi i u drugim granama prava.

Naše krivično pravo, prema navedenim osnovnim postulatima zaslužuje posebnu proveru, u situaciji stalnog reformisanja koje otvara pitanje utvrđivanja da li samo fingira primer sistematizovane nauke ali i zakona, ili prostog pozitivnog zakona izgubljenog u košmaru napuštanja pravnih vrednosti kao osnove i ekskluzivnosti ove vrste prava.

Ukoliko se ovome doda ugao posmatranja odnosa stvaranja prava i njegove primene možemo slobodno reći da to spada u one teme kojima se doktrina krivičnog prava retko bavi. Polazeći od postulata „bezgrešnosti” zakonskog teksta, analiza se svodi ili na apologetiku, ili se uočeni problem(i) svode na (parcijalnu) kritiku izabranih slučajeva, ali nikad sagledavajući celinu. Uobičajeno je da se čak ne izdvoji kao konceptualni i ugrađeni sistemski problem da kada govorimo o pisanju zakonskog teksta govorimo iz jedne perspektive, a kada govorimo o čitanju tog teksta iz druge, najjednostavnije rečeno. Takođe je uobičajeno da se problem funkcionisanja krivičnog prava najčešće iscrpljuje kritikom rada tužilaštva i sudova, ne dovodeći na scenu mogućnost da je problem loš zakonski tekst ili kriminalna politika koja je po prirodi stvari deo „pozitivne”, i samim tim nestabilne i promenljive real-politike.

Proces primene prava – norme ima sledeće faze u klasifikaciji Radomira Lukića:³

1. saznanje norme i utvrđivanje njene sadržine
2. tumačenje norme, što ustvari predstavlja dalji proces saznavanja, ali se zbog svoje važnosti izdvaja kao posebni element
3. utvrđivanje faktičke situacije – polazna i dolazna situacija
4. ljudska radnja primenjivanja norme.

Osnovno pravilo tumačenja je da se uvek mora raditi o tumačenju pravnog poretka kao celine.

Kada govorimo o stvaranju norme, princip harmonizacije uz poštovanje jezika konvencije i konsesualni princip međunarodnih akata, kao i modelski pristup pisanju zakona kao usvojena tehnika su primeri savremenih dilema o, ne samo načinu pisanja zakona, već o podudarnosti stvarnosti, potreba i norme. To se posebno odnosi na takozvana postkomunistička društva, u kojima je važna tendencija postići standard demokratije, poznat kao vladavina prava. Međutim, nekritičko modelsko pisanje i neshvatanje jezika konvencije su opasni, jer ono

---

3 Lukić, R., (1954) Teorija države i prava II, str. 271, Naučna knjiga, Beograd.

što je usaglašeno i funkcioniše kao dobra odredba u jednom kontekstu (istorijskom, političkom), naprosto ne funkcioniše na isti način u drugom kontekstu⁴.

Savremeni kontekst postepeno uvodi dve osnovne relativizacije krivičnog sistema i njegove uloge: prevenciju kriminaliteta kao zadatak krivičnog zakona; gubljenje suštinskog supstrata najteže povrede (što je očigledno u odnosu krivično delo – prekršaj). Ova druga relativizacija je istovremeno put zanemarivanja standarda o velikom stepenu društvene neprihvatljivosti krivičnog dela koji nužno angažuje celokupni pravosudni aparat. Krivična odgovornost je figurativno govoreći najviši stepen pravne odgovornosti; stoga, kao takav pravni standard ne sme biti predmetom zloupotrebe i ciljanog tumačenja u datim okolnostima.

Očigledno je naime, da savremeni svet „borbe” protiv kriminala funkcioniše na principima efikasnosti i povećanja represije korišćenjem preventivnih metoda koji derogiraju ljudska prava. Proporcionalnost u realizaciji cilja – odbrane društva u odnosu na prava učinioca se može ostvariti minimum „normalne” kriminalne politike. Filozofija krivičnog prava je (trebalo bi biti) izvor kriminalne politike, te bi ona morala pratiti ideje legitimiteta i granica prava na kažnjavanje, obaveze društva prema delinkventima, ljudska prava, ulogu morala u regulisanju društvenog života...⁵ Ovo viđenje uloge i odnosa krivičnog prava i kriminalne politike je staro tridesetak godina, a zapravo deluje kao da puni vekovi dele ove ideje i sadašnjost.

Dobar primer može biti implementacija ljudskih prava u krivičnopravni sistem i domet njihove zaštite na tako profilisanom apstraktnom nivou. Prava i slobode kao metafora nije toliko apstraktna kategorija da može izgubiti značenje. Ne iscrpljuje se u formalnoj zabrani diskriminacije naprimer, koju stavite u zakonski tekst pa je onda dezavuišete nizom pojedinačnih propisa.

Dobar primer može biti i pitanje šta raditi sa odredbom koju ste stavili u krivični zakon da bi rešili konkretan problem, bez razmišljanja da li je to uopšte materija krivičnog prava? Problem ste rešili i sada ta odredba visi u vazduhu i „neko” može početi da je zloupotrebljava. Jako je, naime opasno, ako se zakon napuni normama koje su se identifikovale sa problemima. Problemi se po prirodi stvari umnožavaju, i ako zakon prati (uočene ili preuveličane) probleme, kroz neku vremensku distancu neki od njih obavezno postanu prevaziđeni, a vama ostaje kao trajan problem tumačenja. Odgovor o mogućnosti izbora bri-

---

4 Dimitrijević, N., Kako čitati ustav, Narodna biblioteka Srbije, iz ciklusa Kako čitati, Peščanik.net, 29.02.2012.

5 Merle, R., Vitu, A., op. cit., str. 94.

sanja norme samo dokazuje da takav zakon nije normativno dobar (hiperinkriminalizaciju treba izbegavati).

Verovatno je najgori izbor, ali opet dobar primer, oblik hiperinkriminalizacije kojim se reguliše situacija već pokrivena postojećom (krivičnopravnom ili nekrivičnopravnom) normom u ideji sužavanja, naglašenog putokaza u (poželjnom) tumačenju njenog značenja, ali to najčešće rezultira konfuznom normom nepogodnom za pravilno tumačenje; to bi mogli prepoznati i nazvati uvođenje načelno nedozvoljene kreativne analogije samim zakonskim tekstom, čime svako tumačenje postaje legitimno ali nedozvoljivo (primer trgovina uticajem iz čl. 366. KZ u svojoj neodredljivosti vanpravnih pojmova).

U daljem tekstu ćemo, koliko je to moguće slediti navedene primere, prevodeći ih u posebna pitanja. Tako izdvajamo kao posebna pitanja odnos značenja: načelo zakonitosti i implementacija ideje zaštite ljudskih prava u krivičnopravni sistem, načelo zakonitosti i odnos opšteg i posebnog dela krivičnog zakona, tumačenje kao kategorijalno interpretativna i(ili) kreativna analogija, politika krivičnog zakonodavstva i preciziranje kažnjive zone – odnos krivičnog i prekršajnog zakonodavstva.

2. Načelo zakonitosti i implementacija ideje zaštite ljudskih prava u krivičnopravni sistem

Polazeći od „nesumnjivo pretpostavljenog” poštovanja načela zakonitosti u krivičnom pravu veoma brzo se stiže do otvaranja tolikog broja pitanja i sumnji da se sada već slobodno može govoriti i o kompromitaciji, čak napuštanju osnovnog smisla načela.

Pre svega, polazi se od postavke da su načela najviše norme svakog pravnog sistema koje odražavaju izabrane osnovne vrednosti sa kojima moraju biti usklađene, i prema kojima se moraju tumačiti sve ostale pravne norme i pravne radnje⁶. Radi se o vrednosnoj kategoriji koja obuhvata osnovne, specifične pravne i nespecifične pravne vrednosti, koje su konsesualne i samim tim nesumnjive. Nesumnjivost proizilazi iz vrednosnog izbora.

Načelo zakonitosti spada u takva, ali i normirana načela. Normirana su ona načela koja garantuju na najvišem nivou pravne hijerarhije poštovanje sloboda i prava čoveka i građanina i načela sudskih postupaka.

Nesumnjivost načela zakonitosti postoji utoliko što latinska izreka *nul-lum crimen sine lege, nulla poena sine lege* prevedena i prepričana zauzima

---

6 Harašić, Ž., Dometi sistematskog tumačenja u pravu, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 46, 2009/2, str. 324.

počasno mesto u ustavnim i zakonskim tekstovima većine država. Značenje načela se uobičajeno dalje prevodi i tumači kao jemstvo građanima da su zaštićeni od samovolje zakonodavca u inkriminisanju, formiranju obeležja bića krivičnih dela i od samovolje pravosudnih organa u tumačenju bića krivičnih dela (i izricanju krivičnih sankcija) u krivičnim postupcima.

Zakonodavna vlast takođe formalno obezbeđuje primenu načela zakonitosti tako što onemogućava da se nižim propisom mogu ustanoviti ponašanja koja se smatraju kriminalnim, i obavezom zakonodavca da što preciznije odredi sva bitna obeležja bića krivičnih dela (*lex certa*), čime isključuje mogućnost da sudska vlast širokim tumačenjem neodređenih zakonskih pojmova realno preuzme zakonodavnu ulogu.

Takođe je notorno znanje da je krivični zakon izvor i teorije i prakse, ali i da je on, kao uostalom i svaki drugi zakon samo tekst, pa je potrebno utvrditi njegov pravi sadržaj i smisao, što se može učiniti samo njegovim tumačenjem, pri čemu tumačenje ne sme biti proizvoljno, već mora poštovati strogo propisana pravila. Pravna teorija upućuje na metode gramatičkog, logičkog i teleološkog tumačenja krivičnog zakona, smatrajući da ove metode obezbeđuju primenu zakona na način koji odgovara njegovoj svrsi (*ratio legis*)⁷.

U ovom tekstu se, dakle polazi od osnovne ideje – provere „zakonitosti” zakonskog teksta.

3. Načelo zakonitosti i odnos opšteg i posebnog dela krivičnog zakona

Pitanje o odnosu opšteg i posebnog dela nije novo, ali je konceptualno nerešeno. Da li je opšti stvarno opšti deo, odnoseći se na sve norme i pojedinačne inkriminacije po hijerarhijskom principu? Navešćemo dva primera.

Najbolji, i klasični primer je položaj pripremnih radnji u odnosu opšteg i posebnog. Provera koliko su u značenju očuvanja načela zakonitosti pripreme radnje, koje su u obliku opšteg instituta nestale iz Krivičnog zakonika, a u ideji praćenja savremenih trendova sužavanja zone kažnjivosti adekvatno oblikovane. Sužavanja zone kažnjivosti je nesporno model kome se načelno ne može prigovoriti, prvenstveno kao novi kriminalnopolitički stav, međutim prebacivanje nužnog kažnjavanja za određene oblike pripreme u posebni deo Krivičnog zakonika donelo je svoje probleme. Činjenica da je priprema u obliku *delicta preparata* izgubila element opštosti, ali i svojstvo interpretativnog modela unosi

---

7 V. šire Simović Hiber, I., Sistem rasprava o ideji vladavine prava, osnovama krivičnog zakona, pojmu zločinačke grupe i internacionalizaciji krivičnog prava, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 2007, str. 11. i dalje.

(možda nepotrebnu) konfuziju u tumačenje. Teško je zanemariti činjenicu, naprimer, da se u dispoziciji uslova za izricanje kazne oduzimanja vozačke dozvole (čl. 53. st.1. KZ) pripremanje navodi ravnopravno sa radnjom izvršenja krivičnog dela⁸, i da sledstveno potrebama tumačenja nailazimo na ozbiljnu prepreku.

Nedostatak interpretativnog modela za ovaj slučaj kao i za slučajeve predviđene u Posebnom delu Krivičnog zakonika je ozbiljan problem. Zašto makar u objašnjenjima opštih pojmova koja su locirana u deo Opšteg dela pod nazivom – značenje zakonskih izraza, nije data definicija pripremnih radnji? Tako bi verovatno bili izbegnute načelne dileme. Navodimo par primera.

Uobičajeno je da se ne dovodi u problem formulacija čl. 320. st. 2. Krivičnog zakonika (Pripremanje dela protiv ustavnog uređenja i bezbednosti Srbije)⁹. Ona bi čak trebalo da bude i znači „opšti” pojam (ponavlja se naprimer i u članu 391. st. 4. i 5. koji inkriminiše međunarodni terorizam). Međutim, domet relevantnosti ovog zaključka se može dovesti u pitanje logičkim ukrštanjem dva pravna rešenja. Naime, u samom članu 320. st. 3. se kao dodatne pripreme radnje navode aktivnosti upućivanja i prebacivanja na teritoriju Srbije lica ili oružja, eksploziva, otrova, opreme, municije ili drugog materijala radi izvršenja jednog ili više krivičnih dela protiv ustavnog uređenja i bezbednosti Srbije. Ostaje otvorenim pitanje da li se u ovoj odredbi može prepoznati samo specifičnost vezana za ovo krivično delo. Trebalo bi da je tako, ali drugi navedeni primer – međunarodni terorizam može imati slične pojavne oblike. Nedostatak norme može dovesti do širenja tumačenja.

Posebno je pitanje tumačenja kada se zakonska odredba pojavljuje u čistom obliku *delicta preparata* – ko vrši pripreme... (čl. 401. st. 6. Protivljenje pretpostavljenom. U ovom i drugim slučajevima, primerima je još uočljiviji i opasniji nedostatak interpretativne norme.

Međutim, čini se još alarmantijim primer krivičnih dela neprijavlivanja pripremanja krivičnog dela i neprijavlivanja krivičnog dela i učinioca (čl. 331. i 332. u Glavi tridesetoj KZ – Krivična dela protiv pravosuđa). U prvom nedostatak interpretativnog modela prerasta u nedostatak pravnog osnova inkriminisanja. Naime, ako su pripreme radnje načelno dekriminalizovane i posto-

---

8 Stojanović, Z., Krivično pravo, Opšti deo, 18. I izdanje, Pravna knjiga, Beograd, 2011, str. 269. bez komentara o ulozi pripreme.

9 Zakon kaže da se pripremanje sastoji u nabavljanju ili osposobljavanju sredstava za izvršenje krivičnog dela, u otklanjanju prepreka za izvršenje krivičnog dela, u dogovaranju, planiranju ili organizovanju sa drugim izvršenje krivičnog dela ili u drugim radnjama kojima se stvaraju uslovi za neposredno izvršenje krivičnog dela.

je isključivo u formi posebne inkriminacije, na osnovu čega se može kazniti neko ko zna da se priprema izvršenje krivičnog dela za koje se po zakonu može izreći pet godina zatvora ili teža kazna, pa u vremenu kad je još bilo moguće sprečiti njegovo izvršenje to ne prijavi, a delo bude pokušano ili izvršeno (kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do jedne godine).

Načelno je pitanje da li tada odredbe koje su interpretativne u slučaju nekih krivičnih dela mogu poslužiti davanju značenja drugim normama koje su imperfektno u tom smislu? Koja norma je tada relevantna?

Tako otvaramo važno pitanje zabrane kreativne analogije.

4. Tumačenje kao kategorijalno i interpretativna i(ili) kreativna analogija?

Ne zadržavajući se na ponavljanju osnovnih pravila tumačenja krivičnopravne norme, ukazaćemo na početku na jedan primer u kome se može dovesti u pitanje inherentno i nesumnjivo značenje čestog instrumenta normiranja, a to je pojam drugi kao bitno obeležje bića krivičnog dela u okvirima posebnog dela Krivičnog zakonika bi mogao izazvati nedoumice teorije i prakse. Naime, da li se iza tog pojma u određenim krivičnim delima misli na fizička lica ili i na fizička i pravna lica. Naprimer, ako je nesumnjivo da se pojam drugi u krivičnim delima uvrede i klevete odnosi na fizička lica, da li se prebacivanje za izvršeno krivično delo (čl. KZ) nakon uvođenja pravnog lica u krivičnopravni prostor odnosi i na fizička i pravna lica. Ovaj primer se može ozbiljno i opširno proširivati analizom koja sve dela se mogu odnositi (žrtva kao drugi) i koja sve dela mogu izvršiti pravna lica. Posebno su jasni primeri prevare, iznude, utaje poreza.... koja dela mogu izvršiti i pravna lica.

Uloga Glave dvanaeste čl.12. KZ pod nazivom „Značenja izraza u ovom zakoniku” je prilično zbunjujuća, mada u literaturi prolazi nezapaženo. Njena uloga bi trebalo da bude jasno određivanje značenja pojmova koje koristi Krivični zakonik u celini, i to onih koja ne dozvoljavaju zabunu. Međutim, može se zapaziti da je izbor pojmova proizvoljan, i da nije koherentan.

Zadržaćemo se na nekoliko važnih primera. Izdvojeni su i poređani po stavu autora o shvatanju logičnog redosleda pojmova, koji po logici ukazuje na redosled važnosti.

Učinioc je prema članu 112. st.11. genusni pojam za izvršioca, saizvršioca, podstrekača i pomagača. Nema definicije izvršioca, a ostalo su izvedeni pojmovi, posebno posredno izvedeni u oblicima grupa (st. 22) i organizovana kriminalna grupa (st. 35) istog člana.

Pokušaćemo dileme da objasnimo na primeru teorijskog odnosa pojmo-va izvršilac – saizvršilac.

Pojedinačni izvršilac krivičnog dela je lice koja sopstvenim činjenjem ili nečinjenjem ili posredstvom drugog lica učini krivično delo.

Ovom su odredbom obuhvaćena dva tipa izvršilaca: neposredni, direktni izvršilac i posredni izvršilac. Kao genusni pojam sjedinjuje ih činjenica da i jedan i drugi, svaki na svoj način, u svojim rukama drže tok izvršenja krivičnog dela. Izraz „pojedinačni izvršilac“ je važan u relaciji sa situacijom gde ima više „izvršilaca“ (saučesništvo). Međutim, za definisanje učinioca kao takvog, samog po sebi, bolji je, adekvatniji je izraz neposredni izvršilac, direktni izvršilac (*Alleintäter*), da se opiše na pravi način lice koje sopstvenim činjenjem ili nečinjenjem izvrši krivično delo.

Izvršilac je lice koje samo na protivpravan način ostvaruje (ili pokuša ostvariti) zakonski opis krivičnog dela u svim njegovim objektivnim i subjektivnim obeležjima. On je nosilac radnje izvršenja.

Saizvršilaštvo označava pojam zajedničkog izvršilaštva u užem smislu ili saučesništva u širem smislu.¹⁰ Konstatacija da izvršilaštvo nije samostalni zakonski pojam, u slučaju našeg pravnog sistema, što znači da su odredbe o saizvršilaštvu tehnički vezane za saučesništvo nije dovoljna za stabilne zaključke o pravnoj prirodi saizvršilaštva.

Metodološki je neprihvatljivo nepostojanje zakonske definicije izvršio- ca uz paralelno postojanje definicije saizvršio- ca. Takvo opredeljenje već na prvi pogled može izazvati nedoumicu oko mogućih razloga nedavanja pravnog osnovu izbegavanja određivanja osnovnog pojma, uz detaljno regulisanje izvedenih, s druge strane.

Zakonska pozicija saizvršilaštva ukazuje da je to pojam *sui generis* koji zajedno sa izvršilaštvom i saučesništvom čini vrstu (*genus*) pojmova koji određuju oblike učestvovanja u izvršenju krivičnog dela; u objektivnom, pojmovnom smislu on je izveden institut, pošto nema samostalnu egzistenciju (ne postoji specifična radnja izvan sume izvršilačkih i saučesničkih). U pogledu subjektivnog elementa predviđeni oblici vinosti su umišljaj i nehat (kao kod samostalnog izvršilaštva); ali da se ne bi radilo o paralelnom izvršilaštvu važno je postojanje sporazuma ili bar svesti i volje o zajedničkom delovanju.

Relativizovanje radnje izvršenja u pojmu saizvršilaštva dodatno opterećuje tumačenje.

---

10 Bavcon, Lj., Šelih, A., Kazensko pravo, Splošni del, Ljubljana, 1978, str. 227.

5. Politika krivičnog zakonodavstva koja se može prepoznati iz teksta zakona

Pod pojmom politika krivičnog zakonodavstva podrazumevamo pitanje da li pozitivno zakonodavstvo mora da prati nužnost preciznosti kažnjive zone u usklađivanju sa vremenom i državom u kojoj funkcioniše, ali da ne sme da dozvoli da bude zaražena „virusom” prepoznavanja aktuelnih opasnosti koja vodi u davno, deklarativno napušteno primitivno zakonodavstvo prepoznavanja i taksativnog određivanja „novih” pojava oblika.

Model pasivnog zastrašivanja zakonom (taj model ističe usavršavanje zakona kao primarni cilj) jeste stari pristup u određivanju uloge kriminalne politike. Međutim relativiziranje do kompromitacije tog pristupa nesavršenim zakonima ne upućuje na njegovo napuštanje, već upravo na revitalizaciju principa zakonitosti kao prve stepenice u dostizanju ideje vladavine prava.

Politika suzbijanja kriminaliteta se u novim nazivima može pronaći i kao represivna politika¹¹ preventivna politika ili neutralnije politika kontrole kriminaliteta¹².

Kriminalna politika je, ako koristimo klasične definicije, veština (umetnost) koja pokušava da otkrije i racionalno organizuje najbolje moguće solucije rešavanja različitih problema materijalne i procesne prirode koje pred društvo postavlja fenomen kriminala¹³.

Proporcionalnost u realizaciji cilja – odbrane društva u odnosu na prava učinioca se može ostvariti minimum „normalne” kriminalne politike.

Modernije viđenje je „očišćeno” od naslaga morala i filozofije, nudeći samo aspekt prazne pragmatičnosti. Primer može biti odnos klasične i neoklasične škole u tumačenju borbe protiv kriminaliteta. Da li je „nezdrava recesija” naprimer ideja o formalnom registrovanju seksualnih delinkvenata kao deo ponuđene kriminalne politike?

No, to su pitanja koja svakako treba postaviti, ali prevazilaze aspiracije ovog teksta, posebno iz razloga što nas vraćaju na napuštene kategorije pitanja o dopuštenosti kontrole koja zadire u apstraktna prava bilo koje ličnosti, što je posebna i velika tema.

Kriminalna politika tako sve više prerasta u veštinu (bez umetnosti), ali u lošem smislu, jer funkcioniše zanemarujući svoju primarnu ulogu – povezivanje realnih, čak bi se moglo reći, a rečeno je u teoriji, instinktivnih potreba u

---

11 V. šire Gassin, R., *La criminologie et les tendances modernes de la politique represive*, RSC, 1981, str. 265.

12 Ignjatović, Đ., *Kriminologija, Dosije*, Beograd, 2011, str. 30.

13 Merle, R., Vitu, A., *op. cit.*, str. 94.

reakciji društva na kriminal preko zakona, oportunističkih trenutnih potreba i poteza i doktrine (doktrinarne ideologije).

Da li kriminalna politika u svojoj realizaciji sve više prerasta u veštinu zloupotrebe prava?

U svakom slučaju, važno je naglasiti da se određivanjem pravnog standarda krivičnog dela (izbora štetnog ponašanja koje sadrži prosečnu i iznadprosečnu društvenu opasnost) istovremeno određuje i standard kaznene politike. Name, implicitno uputstvo sudu je standard prosečne težine zaprećenih kazni prilikom izbora i odmeravanja. To, dalje znači da kretanje izrečenih kazni, zavisno od konkretne situacije, može biti u „ekcesu” minimuma ili maksimuma samo ukoliko taj konkretni slučaj ukazuje da nije u standardu proseka. Sve drugo, prevedeno u trend izricanja minimalnih ili maksimalnih kazni može izazvati sumnju.

6. Preciziranje kažnjive zone – odnos krivičnog i prekršajnog zakonodavstva

Uobičajeno je da se pod izrazom preciziranje kažnjive zone misli na utvrđivanje distinkcije pripreme od izvršenja krivičnog dela. U okvirima ovog teksta govorimo o novom, ili bar izoštroenom problemu odnosa krivičnog i prekršajnog zakonodavstva.

Ovaj problem je možda najvidljiviji kod pozitivnopravnog regulisanja krivičnih dela i prekršaja protiv javnog reda i mira.

Prema tumačenju u literaturi¹⁴ definicija iz Zakona o javnom redu i miru se primenjuje na Krivični zakonik. Osim što je nekvalitetna, ova odredba je promašila i suštinu i tehniku definicije.

Naime, u članu 2. Zakona o javnom redu i miru¹⁵ data je definicija javnog reda i mira a ne (bar) povrede propisa; predmet zakona je povreda ili ugrožavanje određenog kruga društvenih odnosa, a ne najuopšteniji opis, nabrajanje mogućih objekata zaštite. Kao kad bi opšta definicija krivičnog dela definisala, ne delo nego nabacani, pobrojani skup nečega što se štiti. Definiše se javni red i mir kao usklađeno stanje međusobnih odnosa građana nastalo njihovim ponašanjem na javnom mestu i delovanjem organa i organizacija u javnom životu radi obezbeđivanja jednakih uslova za ostvarivanje prava građana na ličnu i imovinsku sigurnost, mir i spokojstvo, privatni život, slobodu kretanja, očuvanje javnog morala i ljudskog dostojanstva i prava maloletnika na zaštitu.

---

14 Delić, N., Nova rešenja u glavi krivičnih dela protiv javnog reda i mira (XXXI), Anali Pravnog fakulteta u Beogradu, godina LXI, 2/2013, str. 278.

15 „Službeni glasnik RS” br. 51/92, 53/93, 67/93, 48/94, 101/2005 - dr. zakon i 85/2005 - dr. zakon.

Ili, najšire shvaćen javni red i mir, kao grupni zaštitni objekat ove grupe krivičnih dela, čine „međusobni odnosi građana koji su u skladu sa pravilima ponašanja o normalnom načinu života i društvenoj zajednici”¹⁶

Ali, i na ovaj način shvaćen, javni red i mir široko je određen. U svakom slučaju treba da se naglasi da ponašanja i postupci kojima se remeti normalan način života, ugrožava bezbednost građana, unosi nemir među građane itd. mogu da predstavljaju kako prekršaje, tako i krivična dela iz ovog poglavlja. To eventualno može važiti za prekršaje (misli se različitost objekata zaštite), ali kada se radi o krivičnim delima, inkriminišu se ponašanja, kod kojih već i iz njihovog naziva nije teško uočiti da su veoma raznorodna u smislu težine.

U pomenutim zakonskim tekstovima, nije dat pojam povrede ili ugrožavanja, već pozitivna definicija značenja pojma javni red i mir. Šta nam ona govori? Prema čisto jezičkom tumačenju, a podelom na sastavne delove dobijamo nespojive segmente: usklađeno stanje, međusobni odnosi građana nastali njihovim ponašanjem na javnom mestu, delovanje organa i organizacija u javnom životu

Radi obezbeđivanja jednakih uslova za ostvarivanje prava građana na ličnu i imovinsku sigurnost, mir i spokojstvo, privatni život, slobodu kretanja, očuvanje javnog morala i ljudskog dostojanstva i prava maloletnika na zaštitu.

Usklađeno stanje u izvornom značenju se može shvatiti samo kao ideal koji se najmanje može postići represijom, znači svakom zakonskom regulativom koja nosi sankciju.

Način postizanja usklađenog stanja objašnjeno kao – međusobni odnosi građana nastali njihovim ponašanjem na javnom mestu u vezi sa delovanjem organa i organizacija u javnom životu ne znači baš ništa.

Cilj normiranja objašnjen kao obezbeđivanje jednakih uslova za ostvarivanje prava građana na ličnu i imovinsku sigurnost, mir i spokojstvo, privatni život, slobodu kretanja, očuvanje javnog morala i ljudskog dostojanstva i prava maloletnika na zaštitu, još manje.

Ako sa druge strane posmatramo krivična dela posvećena javnom redu i miru možemo zaključiti da su krajnje heterogena.¹⁷ Heterogenost, i što je

---

16 Stojanović, Z., Perić, O., Krivično pravo, Posebni deo, str. 295, XIII izd., Beograd, 2009.

17 Krivična dela predviđena ovim poglavljem KZ su sledeća: Izazivanje panike i nereda (čl. 343), Nasilničko ponašanje (čl. 344), Nasilničko ponašanje na sportskoj priredbi ili javnom skupu (čl. 344a), Dogovor za izvršenje krivičnog dela (čl. 345), Udruživanje radi vršenja krivičnih dela (čl. 346), Izradivanje i nabavljanje oružja i sredstava namenjenih za izvršenje krivičnog dela (čl. 347), Nedoželjena proizvodnja, držanje, nošenje i promet oružja i eksplozivnih materija (čl. 348), Učestvovanje u grupi koja izvrši krivično delo (čl.349), Nedoželjen prelaz državne granice i krijumčarenje ljudi (čl. 350), Omogućavanje zloupotrebe ostvarivanja prava azila u stranoj državi

važnije dijametralno različit stepen i vrsta ugrožavanja različitih zaštitnih objekata ne predstavlja dobru osnovu za pojedinačna objašnjenja. Kriterijum pretežnosti grupnog zaštitnog objekta upravo ilustruje problem o kome pišemo, a to je da treba uspostaviti opštiji kriterijum pretežnosti količine opasnosti koja opravdava izbor da neko ponašanje uopšte bude krivično delo. Podrobnija analiza propisanih krivična dela, pojačava nedoumice. Neka od ovih dela, bar na prvi pogled, asociraju na dela iz glave dvadeset osme KZ – krivična dela protiv ustavnog uređenja i bezbednosti zemlje¹⁸ pa se ne sme olako preći preko uočene sličnosti. S tim u vezi nameću se dva nezaobilazna pitanja koja treba razjasniti: po čemu se dela protiv javnog reda i mira razlikuju od pomenute glave KZ, a zatim postoji li nešto što bi bliže povezivalo sva krivična dela protiv javog reda i mira. Na prvo pitanje i na prvi pogled nije teško odgovoriti. Krivičnim delima iz glave dvadeset osme KZ napada se u celini ustavno uređenje i bezbednost zemlje, a izvesnim krivičnim delima protiv javog reda i mira napadaju se samo u jednom nebitnijem delu pojedine od tih vrednosti. Iz toga proizilazi da je razlika u pretežnosti grupnog zaštitnog objekta. Drugo pitanje je teže objasniti. Teško je, naime, pronaći neku međusobnu vezu koja bi spajala sva ova krivična dela, jer su u izvesnim slučajevima u istu grupu svrstavana i krivična dela, iz ranijeg krivičnog zakonodavstva, ali i iz sporednog krivičnog zakonodavstva, „koja samo dalje znače napad na javni red i mir”.¹⁹

7. Zaključak

Ideja ovog rada nije bila provera usaglašenosti zakonskog teksta radi nje same, već pokušaj otvaranja velikog pitanja savremenog krivičnog prava, koje glasi: da li veliki broj ili suma drastičnih izuzetaka može ugroziti opstanak opštih pojmova.

Proučavajući dugo vremena prilično obimnu i razućenu literaturu posvećenu ovim problemima, došla sam do preliminarnog zaključka da doktrina krivičnog prava nije spremna da konstatuje i pokuša da vrednosno proceni trend derogiranja klasičnih postulata (načela zakonitosti pre svega).

Moglo bi se reći da postoji neka vrsta stidljivih pokušaja da se to učini, ali prevladuje metod objašnjavanja izuzetaka do nekog nivoa i kao pojedinačnih slučajeva, ali se tu sve zaustavlja, bez zaključka o sudbini samih osnova opštih pojmova.

(čl. 350a), Zloupotreba znaka za pomoć i znaka za opasnost (čl. 351), Neovlašćeno organizovanje igara na sreću (čl. 352), Neovlašćeno bavljenje određenom delatnošću (čl. 353), Neovlašćeno izvođenje arheoloških radova (čl. 353a), Povreda groba (čl. 354).

18 Ibid.

19 Stojanović, Z., Perić, O., Krivično pravo, Posebni deo, ibid.

Izabrani primeri, čini se, nesumnjivo pokazuju da bi trebalo mnogo više pažnje posvetiti jezičkoj jasnoći samog zakonskog teksta radi izbegavanja nepotrebnih nesporazuma u tumačenju i primeni. Osim ozbiljne jezičke analize, nužno je preispitati strukturu zakonskog teksta, simboliku položaja i značenja opštih normi, posebno načela zakonitosti u implementaciji ideje zaštite ljudskih prava, odnosa opšteg i posebnog dela krivičnog zakona, politike krivičnog zakonodavstva u preciziranju kažnjive zone u svom novom značenju, (kao odnos krivičnog i prekršajnog zakonodavstva), pravila tumačenja i konačno stvarnog uticaja izuzetaka na koherentnost krivičnog pravnog sistema.

Otvoreno je pitanje da li je antimodernizam pravo značenje globalizacije u pravu (postmodernizma) utoliko što podrazumeva devastaciju značaja korišćenja korektnne pravne forme, koja bi sama po sebi trebalo da bude garant jednakosti – jednako postupanje u jednakom činjeničnom i pravnom kontekstu prema svima. Svaka vlast teži ovoj vrsti zloupotrebe.

Da ponovimo, savremeni kontekst postepeno uvodi dve osnovne relativizacije krivičnog pravnog sistema i njegove uloge: prevenciju kriminaliteta kao zadatak krivičnog zakona i gubljenje suštinskog supstrata najteže povrede (što je očigledno u odnosu krivično delo – prekršaj). Ova druga relativizacija je istovremeno put zanemarivanja standarda o velikom stepenu društvene neprihvatljivosti koji nužno angažuje celokupni pravosudni aparat kada se govori o krivičnom delu.. Krivična odgovornost je figurativno govoreći najviši stepen pravne odgovornosti; stoga je nedopustivo da kao takav – pravni standard bude predmetom zloupotrebe i ciljanog tumačenja u datim okolnostima i potrebama trenutne vlasti.

8. Literatura

- Bavcon, Lj., Šelih, A., Kazensko pravo, Splošni del, Ljubljana, 1978.
- Dimitrijević, N., Kako čitati Ustav, Narodna biblioteka Srbije, iz ciklusa Kako čitati, Peščanik.net, 29.02.2012.
- Gassin, R., La criminologie et les tendances modernes de la politique repressive, RSC, 1981.
- Harašić, Ž., Dometi sistematskog tumačenja u pravu, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 46, 2009/2.
- Horvatić, Ž., Rječnik kaznenog prava, MASMEDIA, Zagreb, 2002.
- Ignjatović, Đ., Kriminologija, Dosije, Beograd, 2011.
- Lazarević, Lj., u: Komentar Krivičnog zakona SFRJ, Savremena administracija, Beograd, 1978.

- Lukić, R., Teorija države i prava II, Naučna knjiga, Beograd, 1954.
- Merle, R., Vitu, A., Traite de droit criminel. Problemes generaux de la science criminelle. Droit penal general, Ed. CUJAS, Paris, 1981.
- Milutinović, M., Kriminologija, Savremena administracija, Beograd, 1988.
- Simović Hiber, I., Sistem rasprava o ideji vladavine prava, osnovama krivičnog zakona, pojmu zločinačke grupe i internacionalizaciji krivičnog prava, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 2007.
- Stojanović, Z., Krivično pravo, Opšti deo, 18. izdanje, Pravna knjiga, Beograd, 2011.
- Živanović, T., Sistem sintetičke pravne filozofije, Beograd, Napredak, 1921.

**Dr Ivana SIMOVIĆ-HIBER, regular professor,
University of Belgrade, Faculty of Security Studies, Belgrade**

**COMPATIBILITY OF THE CRIMINAL LAW:
HYPOTHESIS AND DILEMMAS**

Abstract: In this text, the author attempts to point out problems that emerge in “measuring” of the presumed coherence of the criminal law. If we start with hypothesis that all basic terms and subterms are unambiguous or at least sufficiently defined, that the following of the principle of legality and comprehensible legal criminal policy includes a series of compatible terms and have unambiguously correct implementation, the analysis is aimed at examining the foundation of these presumptions. The questions are not new and they boil down to the following: a relation between the principle of legality and implementation of the idea of protection of human rights within the criminal justice system (the principle of legality and relation between the general and specific part of the criminal law, interpretation as categorially explanatory and/or creative analogy?), a policy of criminal legislation which can be recognised in the text of the law and more detailed specifying of punishability by observing relation between criminal and misdemeanour legislation. Having analysed all the segments of the raised question, it is concluded that the doctrine should affect the reinterpretation of the role of legal and extralegal influence on the principle of internal “regulation” of the criminal law and principle of legality itself.

Keywords: *criminal law, principle of legality, statutory regulations and institutions of law, language and interpretation, criminal legislation policy, specifying punishability*